

В залежності від суб'єктивного складу права на захист суб'єктів персональних даних можна поділити на індивідуальних суб'єктів персональних даних котрі потребують захисту та колективних котрі забезпечують захист прав відповідно до вимог встановленим чинним законодавством України. У зв'язку з цим пропонується ввести відповідні зміни до Закону України «Про захист персональних даних» в частині правового статусу суб'єктів захисту, та закріплення їхньої класифікації.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України – 2010. - № 34.- Ст. 481.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи захисту персональних даних: Закон України від 03.07.2013 р. № 383-18// Відомості Верховної Ради України - 2014.- № 14. Ст.252.
4. Положення про Державну службу України з питань захисту персональних даних: Указ Президента України від 06.04.2011 року № 390/2011.
5. Витрук Н.В. Общая теория правового положения личности / Учебник – М. Норма, 2008 – с.210.
6. Оніщенко Н.М., О.В. Зайчук. Теорія держави і права: Академічний курс / Підручник. – Київ- Юрінком Інтер, 2008.- с.336.
7. Малько А.В. Теория государства и права / Учебник – Москва: Юристь, 1996 – с.397.
8. Махина С.Н. Управленческий и административный процессы: проблемы теории и перспективы правового регулирования: Дис.. канд.юрид. наук. – Воронеж, 1998. –с.123.
9. Скакун О.Ф. Теорія держави і права/ Підручник – Х:Консум, 2001 –с.656.
10. Шарабурина О.О. Проблеми правового захисту персональних даних як відомостей з обмеженим доступом // Вісник НГУУ. Політологія. Соціологія. Право – 2012 - № 4(16) –с.76.
11. Ярошенко О.М. Правовий статус сторін трудових правовідносин: автореф. Дис... канд. юрид.наук: 12.00.05 Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2005.-с.18.

ВІДОКРЕМЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВОЧИН» ВІД СУМІЖНИХ ПОНЯТЬ

Дяченко С.В.

*(кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу
Університету державної фіскальної служби України)*

Сачок Р.Т.

*(магістр Навчально-наукового інституту права Університету державної
фіскальної служби України)*

Анотація. У статті розкрито поняття «правочин» з урахуванням підходів вчених та історичних особливостей формування даної категорії. Особливо приділяється увага характерним ознакам правочину, що дозволяють відрізнити його від суміжних понять. У публікації висвітлено проблемні аспекти, які виникають при розгляді судами справ про визнання правочинів недійсними, а також помилки, які виникають при тлумаченні даного поняття.

Ключові слова: правочин, договір, акт, недійсний правочин.

Abstract. This article describes the concept of «transaction», based on the approaches of scientists and historical information. Particular attention is paid to describe some features of transaction, that distinguish it from similar concepts. The publication tells about the problems that arise when the court decides the case about recognition transactions as invalid and errors that occur in the explanation of this term

Keywords: transaction, contract, act, invalid transaction.

Актуальність теми полягає в тому, що правочини є однією із базових категорій в цивільному праві так, як обслуговують усі сфери цивільного обороту та поширені практично у всіх підгалузях цивільного права. Саме через правочини можна пояснити будь-які цивільно-правові феномени, інститути, конструкції та цивільне право загалом. Однак на практиці виникають проблеми при розмежуванні односторонніх правочинів від двосторонніх, а також відмежування правочину від угоди. Тому, для уникнення помилок

при тлумаченні змісту правочину та застосуванні правових наслідків його укладення, необхідно чітко виокремлювати його характерні риси.

Метою цієї статті є дослідження та узагальнення характерних ознак правочинів, сформованих на практиці та в теорії цивільного права, а також виявлення неузгодженостей в тлумаченні та застосуванні в практичній діяльності правових наслідків укладення та оспорювання дійсності правочинів і суміжних до нього понять.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають з приводу вчинення правочинів та їх оспорювання.

Предметом дослідження є нормативно-правові акти України і практика їх застосування щодо вчинення правочинів, а також наукові теорії, ідеї, концепції та погляди науковців з даного питання, матеріали судової практики розгляду цивільних справ щодо визнання правочинів недійсними.

Стан дослідження. Протягом усього періоду розвитку цивільного права, науковцями приділялася значна увага вивченню сутності та генезису поняття «правочин». Серед них були О.В. Дзера, І.Б. Новицький, Д.Д. Гримм, Г.Ф. Шершеневич, Н.С. Кузнецова, З. В. Ромовська, О.О. Красавчиков, Є.В. Васьковський. Однак багато питань в теорії залишаються і досі не дослідженими [1, с. 80].

Відповідно до ст. 202 Цивільного кодексу України, правочин – це дія, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Дане визначення тотожне поняттю «угода», яке містилося у Цивільному кодексі 1964 року [2, с. 25].

Виклад основного матеріалу. Поняття «правочин» виникло ще у Стародавньому Римі і мало назву «negotium». На той час воно означало досить широкий спектр юридичних дій, що породжували певні правові наслідки для їх учасників. Латинський термін negotium (заняття, справа, діяльність) – це загальне поняття, що означає не заборонені законом, чітко визначені, оплатні юридичні дії різного характеру.

Схожим до цього терміну є латинське «contractus» – дозволена угода, що визнана цивільним правом, як підстава зобов'язальних відносин між сторонами. Проте, поняття угода є вужчим ніж правочин. У розумінні римських юристів для першого характерним було наявність об'єктивного елементу – дозволеної правом економічної мети, яка інакше називалася causa та суб'єктивного - conbentio, consensus - взаємного та узгодженого прояву волі сторін щодо вказаної мети. У свою чергу negotium означав не справу взагалі, але й відплатний правочин, що протиставлявся подарунку. І саме правочини, а не угоди можна було розірвати, позбавити юридичної сили або визнати неукладеними чи нікчемними [1, с. 80].

Отже, ми бачимо, що ще в римському праві почали розмежовувати поняття «правочин» від інших понять.

Правочин, виходячи з визначення, яке дається в Цивільному кодексі України, характеризуються певною сукупністю ознак, що дозволяє відмежовувати його від інших юридичних фактів:

- **Правочин є дією осіб, тобто йому завжди притаманний вольовий характер.**

Цим він відрізняється від таких юридичних фактів, як події, настання яких знаходиться поза вольовим впливом осіб.

Тобто, волею є психічне ставлення особи до поведінки, яку вона вчиняє задля досягнення конкретної мети. Але наявність тільки волі для встановлення, зміни чи припинення цивільних прав та обов'язків недостатньо. Вона повинна бути узгодженою із волевиявленням та сприйматися певним чином іншими особами. Це означає, що воля повинна виражатися в конкретних діях особи, і тоді відбувається збіг волі та волевиявлення.

- **Правочин завжди передбачає настання правового результату, який полягає у встановленні, зміні, чи припиненні прав та обов'язків суб'єктів.**

Настання результату передбачене волею особи. Направленість волі на досягнення певної мети відрізняє конкретний правочин від інших, які можуть також мати вольовий характер, але передбачати зовсім іншу мету (наприклад, створення творів літератури, науки та мистецтва).

Отже, ми можемо узагальнити, що мета – це одна із підстав правочину, але вона обов'язково повинна бути однаковою у всіх сторін правочину. Для прикладу, якщо одна особа передає іншій річ в користування за плату, тобто мова йде про оренду, а інша – сподівається на безоплатне користування, то суб'єкти мають різне уявлення про мету правочину і, відповідно, він може бути визнаний недійсним.

Варто також пам'ятати, що підстава вчинення будь-якого правочину повинна бути законною, а також здійсненою. Наприклад, якщо заповіт буде складений на особу, яка померла, а заповідач не знав та не міг знати про це, даний правочин буде визнаний недійсним у зв'язку із неможливістю виконання.

Від підстави правочину необхідно відрізнити його мотив – той психологічний стимул, який дозволяє з'ясувати, чому саме особа так діє.

У свою чергу, правовий результат - це юридичні наслідки, що виникають у суб'єктів вчинення правочину. Але, підстава та правовий результат повинні збігатися, бо в інакшому випадку – це буде фіктивний правочин, а такий визнається недійсним за рішенням суду [3, с.201].

- **Правочин – це дія суб'єктів цивільного права, які завжди є рівними особами.**

Ця ознака безпосередньо пов'язана із обсягом дієздатності особи. Пояснити це можна так, що особа стає суб'єктом певних цивільних правовідносин, коли їй законом дозволено вчиняти певну дію. Це ж стосується особи, яка діє в інтересах інших – опікун, піклувальник, батьки в інтересах дітей. Можливість вчинення правочинів такими особами є елементом їх цивільної дієздатності. Якщо буде встановлено судом, що обсяг дієздатності особи не дає можливості їй виняти даний правочин, то він буде визнаний недійсним.

Наведена ознака дозволяє відмежувати правочин від актів органів державної влади чи місцевого самоврядування, які хоча і можуть бути окремим юридичним фактом або ж складовою юридичного складу, але по своїй природі є владними актами, тобто видаються в межах компетенції суб'єктів публічного права. Наприклад, реквізиція майна у зв'язку зі стихійним лихом, аварією, епізоотією чи епідемією здійснюється на підставі такого акту і не пов'язана із бажанням особи вступати у ці правовідносини. А правочин, як уже зазначалося, здійснюється за волею особи.

- **Правочин завжди є правомірною дією.**

У нормативно – правових актах ми інколи можемо зустріти вказівку про те, що певний правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний недійсним судом. Ми також знаємо, що у праві вважається дозволеним все те, що незаборонене законом. За цією ознакою правочини відрізняються від неправомірних дій, тобто таких, що не відповідають вимогам права. Правомірність правочину означає, що він є дозволеною дією та створює той правовий ефект, на який був спрямований. [4, с. 327].

Шимон С.І. у своїй роботі щодо особливості правочину як юридичного факту, зазначає, що в теорії простежується цікава особливість взаємозв'язку юридичних фактів загалом та правовідносин: в механізмі правового регулювання вони можуть мінятися місцями, тобто правовідносини можуть виступати в ролі юридичних фактів. Юридичне значення має, як правило, факт існування певного правовідношення. Наприклад, для укладення шлюбу обов'язковою умовою є відсутність іншого укладеного шлюбу. Юридична надійність факту-правовідношення залежить від досконалості механізму його утворення. Якщо він не забезпечує належного рівня законності, то внаслідок використання такого факту-правовідношення, помилку буде перенесено на нові

правовідносини. Це зобов'язує суб'єктів певного правочину проявляти обережність у використанні фактів-правовідношень, передбачати засоби контролю у фактичних складах, які включають цей правочин.

Варто пам'ятати, що правочин як дія, яка спрямовує на настання певних правових наслідків, зумовлює їх тільки в сукупності фактичного складу, який може включати також такі елементи як юридичні стани, юридичні умови, факти – правовідношення. З іншого боку, правочин є цілісним фактичним складом. Так, наявність фактичного обсягу дієздатності як необхідного юридичного стану є обов'язковою умовою виникнення, зміни чи припинення прав та обов'язків внаслідок вчинення певної дії.

До юридичного складу правочину входять юридичні факти з матеріальним та процесуальним змістом. Перші мають на меті безпосередньо реалізацію суб'єктивного права чи виконання юридичного обов'язку, а другі – стосуються дотримання умов та порядку реалізації цих прав. Наприклад, право власності на нерухоме майно виникає після його державної реєстрації. З позиції цивільного права, державна реєстрація є елементом форми правочину: якщо правочин підлягає державній реєстрації, то він буде вважатися вчиненим після її проведення. Отже, після цього у суб'єктів виникають відповідні цивільні права та обов'язки [5, с. 315-321].

У Цивільному кодексі вказано, що **правочини можуть бути односторонніми та дво- чи багатосторонніми (договори)**. Односторонні передбачають виникнення прав чи обов'язків у одного суб'єкта, а двосторонні чи багатосторонні – взаємне виникнення прав та обов'язків у кожного із учасників.

Ця умова є важливою при розмежування одностороннього договору і одностороннього правочину. Основною відмінністю договору від правочину є те, що правочин - це дія, а договір – це у першу чергу домовленість. Односторонній правочин проявляється в тому, що створює обов'язки лише для однієї сторони. Наприклад, якщо особа складає заповіт. А односторонній договір – це коли в однієї сторони є права, а їм опосередковані обов'язки іншої особи.

До правовідносин, які виникли з односторонніх правочинів, застосовуються загальні положення про зобов'язання та про договори, якщо це не суперечить актам цивільного законодавства або суті одностороннього правочину [2, с. 25].

У судовій практиці виникають проблеми із розумінням та визначенням односторонніх правочинів. Прийнято вважати, що видача чи скасування довіреності; повідомлення співвласником інших співвласників про продаж своєї частки у спільній власності; пропозиція про продаж майна; публічна обіцянка винагороди за віднайдення загубленої речі; прийняття спадщини або відмову від неї тощо – належать до односторонніх правочинів.

Терміни багатосторонній договір та багатосторонній правочин досить часто вживаються як синоніми, проте необхідно встановити, чи дійсно вони є тотожними. Ч. 4 ст. 626 ЦК України визначає, що багатосторонній договір – це договір, який укладений більш як двома сторонами, а ч. 4 ст. 202 ЦК України передбачає, що багатосторонній правочин – це погоджена дія більше двох сторін. Хоча кількісний критерій не є визначальним для кваліфікації певного договору як багатостороннього, проте лише у багатосторонніх договорах може брати участь більше як дві сторони (кожна особа, що укладає договір виступає як окрема сторона), а у одно- та двосторонніх договорах завжди є тільки дві сторони (кожна сторона договору може бути представлена декількома особами) [6, с. 70].

Саме наявність у правочині волевиявлень більше як двох сторін є основною ознакою, що дозволяє кваліфікувати його як багатосторонній правочин. Відповідно кожен багатосторонній правочин є багатостороннім договором, адже лише багатосторонні договори можуть укладатись більше як двома сторонами. Якщо кожен багатосторонній правочин є багатостороннім договором, виникає запитання, чи кожен багатосторонній договір є багатостороннім правочином. Багатосторонній договір може бути укладений і

двома сторонами (особами), але при цьому він є двостороннім правочином, оскільки у ньому виражається волевиявлення лише двох сторін. Відповідно не кожен багатосторонній договір є багатостороннім правочином, а деякі багатосторонні договори (укладені двома сторонами (особами)) є двосторонніми правочинами.

Також слід додати, що із двосторонніх правочинів (договорів) завжди виникають зобов'язання, а з односторонніх - не завжди. Наприклад, із заповіту зобов'язання не виникає.

Із розмежуванням делікту та правочину, як правило, труднощів небагато тому, що правочин - це дія правомірна, а делікт - неправомірний.

Якщо розмежувати поняття правочину від актів, які видаються органами державної влади, то відмінність полягає в застосуванні до останніх терміну «недійсний». Недійсний правочин – це такий, який укладений із вадами в суб'єктивному складі, формі, змісті чи волі і волевиявлення. Водночас, якщо мова йде про акти уповноважених осіб – то доречно говорити про їх нечинність або неправомірність (незаконність, протиправність). Це ж стосується документів, які підтверджують певне право так, як некоректно говорити про чого недійсність. Воно або є, або його немає [7, с. 1].

У законодавстві також встановлено вимоги до дійсності правочину. Вони стосуються змісту, суб'єктного складу, волевиявлення учасників та форми правочину.

- **Зміст правочину не може суперечити вимогам Цивільного кодексу України, іншим нормативно – правовим актам, моральним засадам суспільства.**

Зміст правочину – це сукупність усіх його умов, відомості про сторін, їх права та обов'язки. І якщо є спеціальні норми, які конкретизують положення Цивільного кодексу стосовно порядку вчинення чи вимог до певного правочину, то зміст повинен відповідати їм. [8, с.2] .

- **Вчинення правочину повинно відповідати обсягу правоздатності даного суб'єкта.**

Про дану вимогу говорилося раніше, на додаток, зазначимо лише те, що не варто забувати, що учасником також може бути і юридична особа. Обсяг її дієздатності безпосередньо залежить від правоздатності. Як відомо, юридичні особи приватного права мають універсальну правоздатність, що дозволяє вчиняти широке коло дій, та спеціальну правоздатність, яка відповідає меті створення юридичної особи відповідно до її статутних положень. Правочини від імені юридичної особи вчиняються, за загальним правилом, її органом або учасниками. Якщо говорити про осіб, які не мають повної цивільної дієздатності, то вони можуть вчиняти дії в обсязі, яка відповідає їх виду дієздатності, або ж правочини в їх інтересах вчиняються опікунами чи піклувальниками.

- **Вільне волевиявлення учасника правочину, узгоджене із його внутрішньою волею.**

Обов'язковою умовою є те, щоб процес формування волі відбувався без впливу зовнішніх обставин чи факторів. У іншому випадку, до правочинів з вадами волі будуть застосовуватися правила щодо недійсності правочинів. Це стосується дій, які було вчинено під впливом помилки, обману, насильства, збігу тяжких обставин, зловмисної домовленості представника однієї сторони з іншою стороною правочину.

- **Правочин має вчинятися у встановленій законом формі.**

Тобто, недотримання вимог щодо нотаріального посвідчення правочину чи його державної реєстрації або укладення його в усній формі замість обов'язкової письмової буде означати недійсність правочину. Але існує виключення з правила: той правочин, який був виконаний повністю або частково однією зі сторін, а інша ухилилася від його нотаріального посвідчення, то суд відповідно до п. 2 ст. 220 ЦК за заявою зацікавленої особи, що виконала правочин (або її правонаступника), може визнати його дійсним. Але, якщо при цьому сторонами не було досягнуто згоди щодо всіх істотних умов правочину, або існує обмеження на його вчинення конкретною особою, то тоді дійсним цей правочин не може бути визнаний. Також слід зазначити, що в окремих правочинах моментом

виникнення прав та обов'язків є його державна реєстрація або нотаріальне посвідчення, то в такому випадку правочин може бути визнаний неукладеним [2, с.30].

Разом з тим суди припускаються помилок, коли задовольняють позови за відсутності доказів про ухилення іншої сторони від нотаріального посвідчення.

У Кіровоградському районному суді 5 червня 2007 р. було ухвалено рішення, яким визнався дійсним договір купівлі-продажу асфальтної площадки 5 тис. 750 кв. метрів незважаючи на те, що нотаріально посвідчений він не був.

Однією з умов визнання судом правочину дійсним за ч. 2 ст. 220 ЦК є ухилення сторони від його нотаріального посвідчення. Хоча представник відповідача з'явився в судове засідання і визнав позов, однак суд не з'ясував, чи дійсно ухилявся відповідач від нотаріального посвідчення правочину і яким чином [8, с.3].

Слід враховувати, що умовами застосування ч. 2 ст. 220 ЦК є безповоротне ухилення та втрата стороною можливості з будь-яких причин посвідчити правочин.

В даному випадку судом не було встановлено, яка саме нерухомість була предметом правочину і на якій підставі вона належала відповідачу.

Суди обов'язково повинні перевіряти, чи підлягав правочин нотаріальному посвідченню, якщо так, то чому він не був нотаріально посвідчений, чи дійсно ухилялася сторона від його посвідчення і чи немає підстав для визнання правочину нікчемним (невідповідність умовам законодавства). У кожному конкретному випадку суддям необхідно встановлювати, який правочин вчинено та яка форма передбачена саме для цього правочину законом, що діяв на момент вчинення.

Недотримання такого алгоритму приводить до того, що суди або помилково замість однієї норми, застосовують іншу, або приймають рішення без достатніх для того підстав.

Неоднаково застосовується на практиці й норма ч. 2 ст. 219 Цивільного кодексу України щодо можливості визнання судом дійсним одностороннього нікчемного правочину. Що ж до проблеми визнання нікчемного заповіту дійсним, тобто співвідношення ч. 2 ст. 219 та ст. 1257 ЦК, то слід зазначити, що гл. 85 ЦК, яка регулює порядок спадкування за заповітом і є спеціальною, не передбачає можливості визнання судом дійсним заповіту, складеного з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення. Частина 2 ст. 219 ЦК, якою передбачено право суду на визнання одностороннього правочину, у якому не дотримано вимог про нотаріальне посвідчення, дійсним, є загальною нормою і не регулює правовідносин, що виникли між сторонами у справі [9, с. 11].

- **Дійсним є правочин, у якому мета відповідає наслідкам.**

Звідси випливає, що вчинення правочину без дійсного наміру його настання або з наміром приховати бажаний правовий результат, зумовлює його недійсність (статті 234-235 ЦК).

Наприклад, рішенням Знам'янського міськрайонного суду Кіровоградської області від 10 грудня 2007 р. було задоволено позов Г. до Б. про визнання договору дарування будинку недійсним.

Суд встановив, що при укладенні договору дарування позивачка вважала, що укладає договір довічного утримання, тобто помилялася щодо правових наслідків договору і це є обставиною, що має істотне значення, а тому є передбачені ст. 229 ЦК підстави для визнання правочину недійсним. Рішення суду не було оскаржено і набрало законної сили [8, с. 12].

Отже, обставини, щодо яких помиляється особа, мають існувати або, навпаки, бути відсутніми саме на момент вчинення правочину. Сторона правочину повинна довести що така помилка насправді мала місце, тобто надати докази, які б свідчили про її помилку щодо істотних обставин правочину. Але, на жаль, на практиці довести помилковість своїх намірів дуже важко. Інколи особи вчиняють фіктивні правочини або укладають один правочин з метою приховати інший, який реально відбувся.

Також слід пам'ятати, що правочин, вчинений батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей.

Наведена вимога спрямована на створення можливостей для охорони майнових прав та інтересів вказаних осіб. При вчиненні будь-яких правочинів батьки мають враховувати права та юридичні інтереси дітей.

Вимога щодо змісту вчинення правочину є диспозитивною, але варто пам'ятати, що за відсутності вказівки на це, вчинення правочину пов'язується із місцем: а) вираження волі сторони одностороннього правочину; б) проживання фізичної або місцезнаходження юридичної особи, що зробили пропозицію укласти договір. Існують винятки, коли прямо вказується на місце вчинення правочину. Зокрема, у заповіті та довіреності повинно міститися місце їх складання (ч. 1 ст. 1247 ЦК, п. абз. 5 п. 146 Інструкції про вчинення нотаріальних дій нотаріусами України), а місце укладення договору на надання житлово-комунальних послуг є його істотною умовою [10, с.1].

Варто пам'ятати, що за правилами недійсності правочинів не можна визнавати такими документи, які за своїм змістом не є правочинами. Це, наприклад, свідоцтва (про право власності на житло, про право на спадщину, про придбання майна з публічних торгів, державний акт на земельну ділянку, ордер тощо); рішення, записи про реєстрацію (реєстрація домоволодіння, актів громадянського стану); протоколи загальних зборів господарських товариств, рішення загальних зборів громадських об'єднань, розпорядження про реєстрацію за місцем проживання фізичної особи та багато інших документів (акт приймання-передачі, товарний чек) [11, с. 574].

Також при розгляді спорів про недійсність правочинів судам потрібно розмежовувати недійсні та неукладені правочини, тобто такі, в яких відсутні встановлені законодавством необхідні умови для їхнього укладення. В даному випадку потрібно правильно протлумачити зміст конкретної норми, а також звернутися до судової практики, де роз'яснено всі проблемні моменти, які можуть виникнути. До категорії цих правочинів можна віднести випадки, коли немає згоди щодо всіх істотних умов домовленості, передбачених законодавством; коли сторони не передали майно, якщо відповідно до законодавства для укладення правочину потрібно було передати; якщо відсутня згода певного органу на укладення правочину або якщо не проведено обов'язкової державної реєстрації.

Отже, ми можемо зробити **висновок**, що **головними ознаками правочину є те, що це вольовий акт, правомірний, який вчиняється суб'єктами в межах їх обсягу правоздатності; є юридичним фактом, який породжує правові наслідки**. І ще римські юристи почали розмежовувати поняття правочину від договору, обґрунтовуючи це тим, що правочин – це термін набагато ширший. В практиці вирішення спорів необхідно завжди пам'ятати про наслідки того чи іншого юридичного факту, його головні ознаки, а також підстави виникнення. Це полегшить розмежування схожих понять, а також дозволить уникнути в подальшому неоднакового застосування одних і тих самих норм права та прийняття помилкових рішень

Список використаних джерел

1. Ясечко С.В., Генеза поняття "правочин" у цивільному праві: Університетські і наукові записки, 2014 № 4 (52), с. 80-87. – Харків, 2014.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356.
3. Бірюков І.А. Цивільне право України. Загальна частина Навчальний посібник / Бірюков І.А., Заїка Ю.О. – Київ: КНТ, 2006. – 480 с.
4. Борисова В. І. Цивільне право Підручник у двох томах / Борисова В. І., Спасибо-Фатеева І. В., Яроцький В. Л. – Харків: «Право», 2011. – 656 с. – (Том 1)
5. Шимон С.І. к.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного та кримінального права НПУ ім. М.П.Драгоманова. Особливості правочину як юридичного факту в цивільному праві [Електронний ресурс] / Шимон С.І. // Держава і право. Випуск 46. [Електронний ресурс]– Режим доступу до ресурсу: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9091/54-Shymon.pdf?sequence=1>.

6. Заверуха Т. М. Синтетичний підхід до визначення поняття та ознак договору у цивільному праві / Т. М. Заверуха. // Університетські наукові записки № 3 (35). – 2010. – С. 70–76.
7. Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Узагальнення судової практики Верховного Суду України від 24.11.2008. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-08>
8. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Верховного Суду України від 06.11.2009 № 9. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>
9. Постанова ВСУ від від 28 лютого 2007 р. № 6-24679св06. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/457015>
10. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 24.06.2004 № 1875-IV // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 47, ст.514.
11. Харитонов Є.О. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / Є. О. Харитонов, О. М. Калітенко – Одеса: Одеська національна юридична академія, 2003. – (Юридична література). – С. 1079.

УДК 347.73

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КАТЕГОРІЇ (ПРАВОПОРУШЕННЯ) У СФЕРІ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Ковтун В.М.

(кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового права
Університету державної фіскальної служби України)

***Анотація.** У статті автором проводиться дослідження поняття податкового правопорушення як підстави фінансової відповідальності згідно норм Податкового кодексу України. Проаналізовано основні ознаки та склад податкового правопорушення, враховуючи норми чинного податкового законодавства. Сформульовано авторські пропозиції щодо законодавчого закріплення поняття та класифікації податкових правопорушень.*

***Ключові слова:** податкове правопорушення, фінансова відповідальність, платник податків, вина, Податковий кодекс України.*

The doctrinal approaches to the category of offence in the field of financial relations

In this article the author conducted research concept of a tax offense as the basis of financial liability under the Tax Code of Ukraine. The basic characteristics and composition of tax offenses based on the provisions of current tax laws. Author's proposals for legislative consolidation of classification and tax offenses.

***Key words:** tax violations, the financial liability, the taxpayer, the wine, the Tax Code of Ukraine.*

Конституційне положення про обов'язок сплати податків і зборів набуло свого розвитку і в Податковому кодексі України (далі – ПКУ) [1]. Зокрема, у ст. 36 ПКУ подано дефініцію податкового обов'язку, яким визнається обов'язок платника податку обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору в порядку і строки, визначені ПКУ, законами з питань митної справи. При цьому вказано, що виконання податкового обов'язку може здійснюватися платником податків самостійно або за допомогою свого представника чи податкового агента. Відповідальність за невиконання або неналежне виконання податкового обов'язку покладено на платника податків, крім випадків, визначених ПКУ [1]. Але, сумлінне виконання свого податкового обов'язку, на жаль, не властиве кожному платнику податків, що і породжує явище податкового правопорушення. Порухення податкового законодавства є вкрай негативним явищем для держави, адже спричиняє прострочення або і взагалі не надходження коштів у вигляді податків до державного бюджету, а це ставить під загрозу виконання програм державного бюджету. З метою подолання таких проблем встановлюються відповідні державні заходи відповідальності, які, в свою чергу, стимулюють платника податків якісно виконувати свій конституційний обов'язок по сплаті податків.

Дослідженням актуальних питань притягнення до податкової відповідальності у вітчизняній юридичній науці займається ряд науковців. Питанням адміністративної